

כִּיסוּי רֹאשׁ

THE HALACHIC PARAMETERS OF HAIR COVERING FOR MARRIED WOMEN

מדרשת תהילה

A] HEAD AND HAIR COVERING - THE ISSUES

- The status of the halacha - Dat Moshe and Dat Yehudit
- How much hair must be covered and where on the head?
- What type of covering is acceptable? Are wigs a legitimate covering?
- In which locations must hair be covered - public, private?
- The status of a Kallah at the wedding?

B] THE TORAH SOURCE

1. וְהֶעֱמִיד הַכֹּהֵן אֶת הָאִשָּׁה לְפָנָיו וְפָרַע אֶת רֹאשׁ הָאִשָּׁה

במדבר הי"ח

The head (note: it does not say hair) of the sotah was uncovered in public

2. מדעדין לה הכי לנוולה מדה כנגד מדה כמו שעשתה להתנאות על צועלה מכלל דאסור א"י מדכתיב ופרע מכלל דהכוח שעתא לאו פרועה הות שמע מינה אין דרך צנות ישראל ללאת פרועות ראש וכן עיקר

רש"י כתובות עב.

Rashi gives two derivations for the halacha: (a) uncovering the woman's hair is designed to be a public humiliation and thus we can infer that covering the hair in public is dignified; and (b) the need to uncover the hair of the married woman implies that married women's hair was generally covered. Thus, the root of this issur is not a 'gezeirat hakatuv' but is closely linked with the concept of public dignity. The mitzvah comes to indicate that a certain status in society brings certain obligations of dress. The head is one example and this will certainly include other parts of the body

3. ופרע את ראש האשה לימד על בנות ישראל שהן מכסות ראשיהן ואף על פי שאין ראייה לדבר זכר לדבר ותקח תמר אפר על ראשה (שמואל ב' יג:ט)

ספרי במדבר פרשת נשא פסקא יא

Chazal learn here from the parsha of Sotah that women should cover their hair and bring a support to this halacha from the story of Tamar

C] DAT YEHUDIT AND THE TALMUDIC SOURCE

4. ואיזוהי דת יהודית? יוצאה וראשה פרוע. ראשה פרוע דאורייתא היא! דכתיב: (במדבר ה') ופרע את ראש האשה, ותנא דבי רבי ישמעאל: אזהרה לבנות ישראל שלא יצאו בפרוע ראשי! דאורייתא קלתה שפיר דמי, דת יהודית - אפילו קלתה נמי אסור. אמר רבי אסי אמר ר' יוחנן, קלתה אין בה משום פרוע ראש. הוי בה רבי זירא, היכא? אילימא בשוק, דת יהודית היא! ואלא בחצר, אם כן, לא הנחת בת לאברהם אבינו שיושבת תחת בעלה! אמר אביי, ואיתימא רב כהנא: מחצר לחצר ודרך מבי. (רש"י: דלא שכיחי רבים)

כתובות עב.

The gemara first suggests that hair covering is an example of Dat Yehudit, which would imply it is a rabbinic law¹. This is immediately challenged - hair covering is a Torah law! The gemara clarifies that a 'kalta' covers the hair sufficiently to satisfy the Torah law requirement, but is not acceptable in public due to Dat Yehudit. It may however be acceptable in a semi-private setting and certainly in the home (when indeed no covering at all may be acceptable - see below)

• Head covering is presented as a halacha min HaTorah. It is not specifically listed as one of the 613 mitzvah, however it is common for Torah halachot to be learnt from pesukim even though they are not listed as independent mitzvot²

5. דכיון דאמר רבי יוחנן קלטה אין זה משום פרוע ראש צחצר מכלל דכלא קלטה יש זה משום פריעת הראש אפילו צחצר, וא"כ לא נגחה צת לחצרכם חציו יושבת תחת בעלה שרובן הולכות צחצרן צפרוע ראש כיון שאין שם רואין, ואסיקנא מחצר לחצר ודרך מצוי. ושלשה דינין צדצר - דצחצר אפילו בלא קלטה אין זה משום פריעת ראש, וצשוק אפילו בקלטה דת יהודית היא, וצמצוי בקלטה אין שלא בקלטה לא

חידושי הריטב"א כתובות עב:

The commentaries understand that the Gemara designates 3 separate areas for the purposes of hair covering - (a) 'shuk' i.e. a fully public area, in which hair covering is a Torah requirement (kalta is sufficient min haTorah but Dat Yehudit requires more); (b) inside the 'chatzer' i.e. a fully private area, in which it appears from this source (although we will see other sources below) there is no requirement to cover hair; and (c) 'between the chatzerot in an alleyway', in which hair must be covered to a basic degree (kalta is sufficient)

6. ואמרו בירושלמי (ה"ו) יש חצר שהוא כמצוי ויש מצוי שהוא כחצר. מצוי שאין הרצים צוקעים צו דינו כחצר וחצר שהרצים צוקעים צו דינו כמצוי

חידושי הריטב"א כתובות עב:

The designation of 'chatzer' and 'mavoi' are not based on their construction or mechitzot (as in hilchot Shabbat), but rather on how public they are. The shuk is open to and generally contains public traffic. A mavoi is open to the public but less travelled. A chatzer, by definition, is not open to general public traffic but people may still walk into it. It is not the same as a fully private room in a house (see Rav Moshe Feinstein below)

D] THE HALACHA

7. ראשה פרוע דאורייתא הוא דכתיב ופרע את ראש האשה. ותנא דבי רבי ישמעאל אזהרה לבנות ישראל שלא יצאו בפריעת ראש. אמר רב יהודה אמר שמואל דאורייתא בקלטה שפיר דמי דת יהודית אפ"ל בקלטה נמי אסור (הגהות אשרי - והיינו צרשות הרצים וצחצר לא הוי אפי" דת יהודית אפי" בלא קלטה. מהרי"ח)

רא"ש כתובות פרק ז סימן ט

The Rosh rules the Gemara that hair covering in the shuk is D'Oraita and that kalta alone is not sufficient. However, it would appear that in the chatzer even a kalta is not required (see below)

8. ואלו הן הדברים שאם עשת אחד מהן עברה על דת משה: יוצאה בשוק ושער ראשה גלוי

רמב"ם הלכות אישות פרק כד הלכה יא

The Rambam rules that hair covering in public is Dat Moshe

9. לא יהלכו בנות ישראל פרועי ראש בשוק אחת פנויה ואחת אשת איש

רמב"ם הלכות איסורי ביאה פרק כא הלכה יז

The Rambam rules that all women (married and non-married!) must cover their hair in public

10. ואם לא היתה קלטה על ראשה הרי זו אסורה מן התורה שנאמר ופרע את ראש האשה

שילטי גיבורים על הריף כתובות לב:

Many poskim rule that this obligation is min Hatorah, which certainly fits with the wording of the Gemara

1. Although potentially still a Torah breach of tzniut - see previous shiurim

2. See for example Rambam Hilchot Kilayim 9:11

11. שלרוב לנשים הכסות השערות מלד הדין [ויש צדק היסור תורה מדכתיב ופרע את ראש האשה – מכלל שהיא מכוסה] וגם כל צנות ישראל המחזיקות צדק משה נזכרות מזה מיימות אבותינו מעולם ועד עתה

משנה ברורה סימן עה ס"ק י

Mishna Berura clearly rules that hair covering in public is a Torah obligation. This is also the view of most Acharonim, including more recently Rav Ovadia Yosef and Rav Moshe Feinstein³

E] UNMARRIED WOMEN

12. לא תלכנה בנות ישראל פרועות ראש בשוק, אחת פנויה ואחת אשת איש

שולחן ערוך אבן העזר הלכות אישות סימן כא סעיף ב

Following the Rambam, the Shulchan Aruch rules that all women must cover their hair in public

13. ה אחד פנויה – היינו אלמנה או גרושה חבל בתולה מותר

בית שמואל סימן כא ס"ק ה

Nevertheless, the mefarshim on S.A. understand that this relate to widows and divorcees

14. אם יש להתיר לגרושה לילך בגלי ראש כדי שלא ידעו שהיתה נשואה. והא דנסתפק כתר"ה באשה צעירה גרושה שאינה רצונה שידעו שהיתה נשואה שלכן רצונה ללכת בלי כיסוי הראש ואף שאין רצונה לרמות, וגם אי אפשר לה לרמות שהרי יודעין מזה כל מכירה ומי שירצה לישא אותה ודאי ישאל עליה ויאמרו לו שהיא גרושה, ובמדינתנו בהכרח ידע בעת רשימתם בסיטיהאל שהיה לה בעל כבר. אבל כוונתה דאחר שיכירו אותה ותמצא חן בעיני אחד לנושאה לא תאבד חינה כשתספר לו אח"כ שהיה לה בעל ונתגרשה, אבל כשידעו מתחלה שהיא גרושה לא ירצו לחשוב אודותה כלל, והוא דבר מובן שיש לחוש לזה. אם יש להתיר כמו שהתירתי בתשובה באה"ע ח"א סימן נ"ז לאלמנה שהיתה צריכה להשתכר בעצמה לפרנס בניה ולא רצו ליתן לה משרה כזו אלא דוקא באם לא תכסה את ראשה, ודאי צדק כתר"ה שיש להתיר גם לה שהוא הפסד גדול לענין השגת אחד לנושאה כמו שהתירתי שם, דגרושה שצריך לכסות ראשה אינו ג"כ מדאורייתא אלא מצד דת יהודית, אבל צריכה לידע שבמקום שאין לה לחוש צריכה לכסות ראשה ולא תהיה מותרת לגמרי בשביל זה.

שו"ת אגרות משה חלק אה"ע ד סימן לב

Rav Moshe Feinstein rules that the obligation for a widow or divorcee to cover her hair is Dat Yehudit and may therefore be waived in certain pressing circumstances⁴

F] HOW MUCH HAIR MUST BE COVERED

15. אבל פניה ידיה ורגליה וקול דבורה שאינו זמר ושערה מחוץ לצמתה שאינו מתכסה אין חוששין להם מפני שהוא רגיל בהן ולא טריד

חידושי הרשב"א מסכת ברכות דף כד עמוד א

The Rashba, in his commentary on the Talmud, rules that parts of a woman's hair which come out of her braids and thus cannot be covered, are not considered an ervah⁵. It is not clear from this description precisely how much, and which, hair this refers to

16. אמר ר' יהודה שער דרישא דאתתא דאתגלייא גרים שער אחרא לאתגלייא ולאפגמא לה בגין כך בעיא אתתא דאפילו טסירי דביתא לא יחמוץ שער חד מרישא כ"ש לבר פוק חמי כמה פיגמו גרים ההוא שער דאתתא, גרים לעילא גרים לתתא גרים לבעלה דאתלטייא גרים מסכנותא גרים מלה אחרא בביתא גרים דיסתלק חשיבותא מבנהא, רחמנא לישבוך מחציפו דלהון, ועל דא בעיא אתתא לאתכסייא בזיוותי דביתא

וזהו כרך ג (במדבר) פרשת נשא דף קכה עמוד ב

The Zohar insists that NO hair must be showing

3. There is a minority position in the Rishonim that public hair covering is a rabbinic prohibition. The Shulchan Aruch, unlike the Rambam, lists public hair covering as a Dat Yehudit and not a Dat Moshe. Nevertheless the position of the Acharonim has generally been that the prohibition is deOraita.

4. Mori VeRebbi Rav Yitzchak Berkovits raises the point that since hair covering is critically linked to the dignity of the individual, there may be circumstances in which a senior woman who had never been married may be required (if not in the letter of the law then at least within the spirit) to cover her hair. By the same token, it may be asked if a very 'junior' girl divorced at a young age is still required to cover her hair. Naturally, in all practical circumstances a posek should be consulted

5. The purpose here is not to define hair covering as based on the concept of ervah. On the contrary, ervah is defined as a consequence of those areas which must otherwise be covered. The point here is that there are, according to this view, parts of the hair which need not be covered.

17. אזל צוהר פ' נשא ע' רל"ט החמיר מאוד שלא יראה שום שער מאשה וכן ראוי לנהוג

מגן אברהם סימן עה ס"ק ד

This is brought by the Magen Avraham as the appropriate practice

18. וכתב מהר"ם אלשקר שמ"ש בזהר פ' נשא להחמיר אפשר היינו שלא באותה שורה שבין און לפדחת, ואמנם הרואה בפנים בזהר פ' נשא יראה שעל כל שום חוט שערה החמיר שגורם מסכנות ודלות ומגדלות בנים רעים ושאר צרות, ומ"מ כיון שלפי פ' הערוך הנ"ל משמע בש"ס דאותה שורה דרכה להגלות א"כ כל היכא דפליג הזוהר עם הש"ס הלכה כתלמודא דידן אלו דבריו ז"ל: והאמנם בארצותינו שהאומות יוצאות פרועי ראש ואמותינו לא יצאו ונזהרו מאד וחשו לדברי הזוהר והקפידו על זה מאד, אף על גב דאילו היינו עומדים למנין לקבוע הלכה היינו אומרים דאותה שורה מבוארת בש"ס להיתר היינו עפ"י פ' הערוך דלא כרשב"ם ואין הלכה כהזוהר, מ"מ כיון שתפסו המנהג כהזוהר על זה כ' מהר"א שטיין מנהג עוקר הלכה ונעשה הלכה קבוע, דהיינו היכא דספרי חצונים חולקים על הש"ס וספרי חצונים היינו מס' סופרים וכדומה או מדרש ופסיקתא והזוהר כא' מהם, אותו מנהג עוקר הלכה ונעשה הלכה רוחת בישראל

שו"ת חתם סופר חלק א (אורח חיים) סימן לו

The Chatam Sofer writes that, even though the Talmud permits some hair to be showing, the prevailing minhag in his times and locale (when many women shaved their entire head) was that no hair would ever be revealed. In these circumstances he rules that the minhag based on kabbala will override the halacha as set out in the Talmud

19. לכן לדינא אף שמן הראוי שיחמירו הנשים לכסות כדסובר החת"ס הואיל ויצא מפומיה דגאון גדול כמותו ... אבל פשוט שאלו הרוצות להקל ... אין להחשיבן לעוברות על דת יהודית ח"ו, ואין להמנע אפילו לת"ח ויר"ש מלישא אשה כזו אם היא יראת שמים ומדקדקת במצות ובעלת מדות. אבל הוא רק ערך ב' אצבעות בגובה שהפנים הוא ערך אורך ב' טפחים והיה בצרוף פחות מטפח ויותר אסורה

שו"ת אגרות משה אבן העזר חלק א סימן נח

Rav Moshe Feinstein famously rules⁶ that although it is commendable for women to cover all hair in accordance with the Chatam Sofer, a woman who wishes to be lenient and uncover some hair is not to be considered to be acting inappropriately. Rav Moshe sets the maximum hair which may be showing as one square tefach - 2 fingers width across the whole head⁷

G] HAIR COVERING IN PRIVATE

20. דאין איסור ללכת בפריעת ראש אלא דוקא בשוק... [ד]צניעות מיהא היא ששום אשה לא תראה שיערה כלל אפילו בבית וכמו שמצינו במעשה דקמחית (וימא מו.) שזכתה משום זה שיצאו ממנה כהנים גדולים

דרכי משה הקצר אבן העזר סימן קטו

The Darche Moshe (R. Moshe Isserlis) brings the example of Kimchit who never uncovered her hair, even in the privacy of her home

21. אזל לעולם אף בחלצה בלא קלתה אסור צפרועת ראש לגמרי אזל צנשאר צחלרה דצר הגון הוא כשמכוסה צמטפתח אזל פרועת הראש לגמרי אסור אפילו נשאר צחלרה. זו היא דעת הרמב"ם ורבינו והיא דעת הערוך ... והכי נהוג בכל גבול ישראל דאפילו צפני חשי ציתה אינה שרועת ראש בלא מטפתח וכפה צחלרה ודלא כפירוש רש"י ותוספות וכו"ן:

ב"ח אבן העזר סימן קטו

The Bach states that it is assur for a woman to uncover her hair, even in her 'chatzer'

22. דוקא בשוק אסור אזל צחלר שאין אנשים מנייים שם מותרים לילך צגילוי הראש וכ"כ התו' בכתובות אזל צוהר פ' נשא ע' רל"ט החמיר מאוד שלא יראה שום שער מאשה וכן ראוי לנהוג

מגן אברהם סימן עה ס"ק ד

The Magen Avraham brings the Zohar we saw above which does not permit any hair to be shown

6. This psak of Rav Moshe was very controversial. Some poskim understand that it was only given as a bedieved, and indeed Rav Moshe does state that it is 'appropriate' for women to be strict (although this is not quite the same as 'bedieved'). Some poskim consider that Rav Moshe's leniency was never intended to apply in public

7. Rav Moshe learns that, since the obligation of hair covering is learnt from the Sotah, the amount of uncovered hair which constitutes the Torah prohibition must be equivalent to the amount of hair uncovered by the Cohen. We do not have a 'shiu' for this, although Rav Moshe assumes it to be approaching 'most of the head'. Since we see the shiu of tefach applied in the halachot of erva for uncovered hair (see below) Rav Moshe also sets the limits of publicly uncovered hair at a tefach. Some poskim disagreed with Rav Moshe on this and it is in principle possible to learn the relevant shiurim differently. In ALL cases, Dat Yehudit will of course apply on top of any 'shiurim' which may be learnt out of the Sotah sugya.

23. כן שזגלוי ממש אפילו בחדרה אסור ובעל הצית שמואל צסימן קט"ו כתב דלפי מנהגינו הוי דת יהודית זגלוי ממש אפילו בחלרה וחדרה דכיון דכבר קבלו עלייהו אצות אצותינו בכל מקום ששמענו שפוליס ישראל לאסור זכא א"כ ה"ל דין גמור שקיבלו עלייהו ככך דיעב האוסרת וכמש"כ המ"א דצארלותינו שנתפשט המנהג ע"פ הזוכר איסור גמור הוא

ביאור הלכה סימן עה סעיף ב ד"ה מחוץ לצמתם

The Mishna Berura rules in accordance with the stricter opinion

24. גם מה שהחמיר החת"ס לאסור מדת יהודית אפילו בחדרה בלא מטפחת והביא זה מהב"ח וב"ש, הנה בב"ח איתא בחצרה בכל הדבור שלו שהוא מקום פרוץ ואין הדרך ליטול רשות להכנס שם וגם מצוי שם אנשי ביתה ולכן מה שאוסר החת"ס גם בחדרה לא מצינו ואדרבה משמע שכ"ע מתירין, והט"ז מתיר לכו"ע אף בחצר יחידי אף בלא קלתה ומטפחת עיין שם בסק"ה וכן סובר הפרישה, ואף הד"מ אות ד' סובר כן והוא פי' שהלא תצא שכתב הטור אינו למידק שיש איסור אלא משום שצניעות מיהא הוי אפילו בבית כהא דקמחית עיין שם. ולכן שיטת החת"ס בזה הוא דבר תמוה.

שו"ת אגרות משה אבן העזר חלק א סימן נח

Rav Moshe rejects the strict position. The 'chatzer' mentioned by the Bach is not entirely private - people enter without permission. As for the Chatam Sofer's extension to a fully private room, Rav Moshe rejects this as a chumra which is not practiced

H] WIGS AS HAIR COVERING

25. שנמצא אתה מוציא לעז על הראשונים, כי הרבה נשים של אלפי ישראל ובתוכם צדיקים וחסידים מדורות עברו נהגו היתר בדבר, ואילו לפי דברינו יוצא שכולן התנהגו בניגוד להלכה. ח"ו. והנה כבר הרגשתי בפנים בזה וכתבנו שאין מזה ראייה, אולם בעיקר טענתו שנמצא אתה מוציא לעז על הראשונים, הבל יפצה פיהו, כי מאחר שרוב הפוסקים אוסרים הדבר בהחלט, אנו צריכים לחוש לעצמנו יותר ויותר מענין הוצאת לעז על הראשונים. ובפרט שהוא קול ושוברו בצדו, שבדורות הראשונים הפאות הנכריות היו ניכרות מאד לעין, ולא היה בהן חשש למראית העין שידמו לשערות טבעיות, ואילו הפאות הנכריות שנתחדשו בזה"ז, לא רק שהן דומות לשערות הטבעיות, אלא גם עולות עליהן ביפין ובטיבן ובמראיתן, עד שאף הפרוצות משתמשות בהן לנוי וליופי, ומכיון שאין שום היכר בין פאות אלו לשערות הטבעיות, הא ודאי שיש לחשוש בהן משום מראית העין, שיחשבו אותן לפרוצות ההולכות בגילוי שערות ראשן ברה"ר. ועכ"פ כשיש טעם להחמיר בזה"ז יותר מן הדורות הקודמים בטל לעז הראשונים.

לשאלת רבים וכן שלמים אם מותר לאשה נשואה לצאת לרשות הרבים בפאה נכרית לראשה במקום מטפחת או כובע? וכבר גליתי דעתי בזה בקצרה בשו"ת יביע אומר ח"ד (חאה"ע סי' ג אות ג) להחמיר.

וכל אשה המקבלת עליה לשמור לעשות ככל דברי רבותינו הפוסקים שאסרו הדבר בכל תוקף, ולצאת אך ורק בכובע או מטפחת המכסה את כל ראשה, תתברך בכל הברכות שבתורה, ובמזוני רויחי ובבני סמיכי, ותזכה לראות זרע קודש בניס גדולים בתורה ויראת ה' טהורה, מורי הוראות בישראל. הנלע"ד כתבתי. והשי"ת יאיר עינינו בתוה"ק אמן.

שו"ת יביע אומר חלק ה - אה"ע סימן ה

Rav Ovadia Yosef rules that sheitels are prohibited. Even if one can point to great women in previous generations who wore wigs, they were nothing like as attractive as wigs today. He is very concerned for the ma'arit ayin that other people will not realize that these women are covering their hair. Thus women should be strongly encouraged to wear a hat or scarf

26. ויש עוד טעם גדול במה שלא אסרו בפאה נכרית, דכיון דידוע לכל שיש ללבוש פאה נכרית שתהיה נדמית כשערות האשה עצמה אין לאסור דמה"ת יחשדוהו הרואים מרחוק ואלו שאין מסתכלין כ"כ בנשים שהשער הנראה הוא משערות האשה עצמה כיון שהיא מוחזקת לאשה וכשרה וידועין שמקרוב ודאי מכירין שאינן שערותיה והרואים אותה בקרוב ומסתכלין הרי ברוב הפעמים יכירו שהיא פאה נכרית. ואין לומר שבמדינתנו זו בזה"ז שנתפרצה שרוב נשים בעוה"ר אין מכסות ראשן שלכן יאמרו גם עליה שהיא מהפרוצות בזה, שלכן אף שלא אסרי רבנן אנן יש לאסור. חדא דאנן אין מחדשין איסור מה שלא אסרו מתחלה בגמ' והגאונים, ועוד הא א"א לחוש שיצא קלקול מזה דלהמכירין אותה לא יהיה שום חשד כיון שידועין שהיא אשה כשרה, ולהאין מכירין אותה ויאמרו שגם היא מהפרוצות בזה הרי לא ילמדו ממנה יותר משאר הפרוצות שהן הרבה בעוה"ר, ולא מצינו שאסרו בכה"ג. לכן לדינא אין כתר"ה יכול למחות ביד אשתו הרבנית החשובה מללבש פאה נכרית

שו"ת אגרות משה חלק אה"ע ב סימן יב

Rav Moshe is not concerned for the ma'arit ayin since sheitels are clearly identifiable from closer up. We cannot create a new issur where Chazal were not strict and thus a woman may not be criticized for wearing a sheitel

27. The difference between a *sheitel* and a kerchief is the following: It is easy to take off a kerchief, which is not the case with a *sheitel*. When one is at a gathering and wears a *sheitel*, then even if President Eisenhower were to enter the room she would not take off the *sheitel*. This is not so with a kerchief which can easily be taken off. In the past the custom was to cut off the hair. Later on the custom spread of wearing a *sheitel*. Wearing a *sheitel* is especially appropriate now, when one can obtain a *sheitel* in various shades, which looks even nicer than one's own hair. Let the woman ponder this matter. It doesn't take an hour or even a half-hour of contemplation. Why doesn't she really want to wear a *sheitel* but only a kerchief: because she knows that a *sheitel* cannot be taken off when she is walking in the street or is at a gathering, while a kerchief can be moved all the way up and sometimes taken off entirely, as known from practice. It is possible that she will say that she will wear a kerchief properly. If she does so, then surely it is well. But experience has shown that this is not the case.

ט"ו אדר ב' תשס"ח. נושא: צניעות ולבוש. כיסוי ראש. *Rabbi Menachem M. Schneerson*, The Lubavitcher Rebbe

Poskim disagree as to the halachic status of real hair sheitels and even sheitels made from the woman's own hair

I] ERVA

28. אמר רבי יצחק: טפח באשה ערוה. למאי? אילימא לאסתכולי בה - והא אמר רב ששת: למה מנה הכתוב תכשיטין שבחוץ עם תכשיטין שבפנים - לומר לך: כל המסתכל באצבע קטנה של אשה כאילו מסתכל במקום התורף! אלא: באשתו, ולקריאת שמע. אמר רב חסדא: שוק באשה ערוה, שנאמר (ישעיהו מז:ב) גְּלִי שׁוֹק עֲבָרֵי נְהָרוֹת, וכתוב (ישעיהו מז:ג) תִּגְּל עֲרוֹתֶיךָ גַם תִּרְאֶה חֲרָפְתֶּךָ. אמר שמואל: קול באשה ערוה, שנאמר (שיר השירים ב:ד) כִּי קוֹלֶךָ עֲרַב וּמְרִאֲיֶךָ נְאֻמָּה. אמר רב ששת: שער באשה ערוה, שנאמר (שיר השירים ד:א) שְׁעָרֶיךָ כְּעֵדֶר הַעֲזִים

ברכות כד.

Chazal added to the Torah level ervah a list of Rabbinic ervot in front of which Torah and tefillah etc are prohibited. These are based on verses in Tanach and include: • a Tefach (8-10 cm/ 3¼-4¼ inches) exposed in a place which is normally covered; • any area exposed on the thigh (above the knee); • the voice of a woman; • the hair of a woman (which the poskim understand to mean only an married woman).

This halacha principally relates to men, in terms of their davening and berachot etc, and does NOT directly define the halachot of required hair covering. Nevertheless, all people should be sensitive to and conscious of lifnei iver issues and, on that basis, women should also be aware of such matters. Even where uncovering hair is permitted (and certainly when it is not!) women should consider whether a further sensitivity to lifnei iver is required

The psak of the Aruch Hashulchan (19C Russia) was that since so many women did not cover their hair (against the halacha!) men could be lenient where necessary and daven/say berachot in front of uncovered hair (which they were used to seeing and thus was not arousing). Poskim are divided on whether one can rely on this. Rav Moshe is lenient.

J] A KALLAH